

Door Ronald Baksteen
Oorlogsjaren In Overasselt.
September 2014.

De jaren dertig.

Als zich in de jaren dertig door de ontwikkelingen in Duitsland boven Europa donkere wolken samenpakken, probeert Nederland door het voeren van een strikte neutraliteitspolitiek buiten schot te blijven. Net als in de Eerste wereldoorlog.

Nederland verwacht buiten eventuele oorlogen te blijven en geeft daarom niet veel geld uit aan defensie. Naast zorgen over internationale spanningen heeft Nederland genoeg andere grote problemen. Met de economie van ons land gaat het erg slecht als gevolg van de crisis die de westerse wereld teistert. Het aantal werklozen is groot.

Door de crisis krijgen fascistische partijen in heel West-Europa de wind in de zeilen. Het meest duidelijk in Duitsland en Italië met Hitler en Mussolini

Op 12 maart 1938 marcheren de Duitse troepen Oostenrijk binnen. Het is het eerste militaire optreden van Nazi-Duitsland buiten zijn landsgrenzen. Het is de voorbode van de tweede wereldoorlog. Die breekt uit op 1 september 1939 met de overrompeling van Polen, waar op Engeland en Frankrijk Nazi-Duitsland de oorlog verklaren. Een half jaar daarvoor was Tsjecho-Slowakije al in handen van de Nazi's gevallen.

Bij zijn expansieplannen kan Hitler rekenen op aanzienlijke sympathie van de bevolking. Als gevolg van de economische wereldcrisis is ook in Duitsland de werkloosheid groot en wordt in veel gezinnen armoede geleden.

Op 14 maart houdt Hitler zijn intocht in de feestelijk versierde binnenstad van Wenen. Uit luisprekers klinkt marsmuziek. Alomtegenwoordig wordt gezongen: "wir werden weiter marschieren....en Morgen gehört uns die ganze welt!"

Mobilisatie.

De oorlogsdreiging neemt toe, ook in Nederland.

Op 28 augustus 1939 komt de afkondiging van de algemene mobilisatie van de lichten 1924 tot en met 1939. Veel jongemannen vertrekken naar hun kazernes. Het leven in de steden en op het platteland wordt ontwricht. Er mag geen drank meer worden geschonken in cafe's. Alle dans- en muziekvergunningen worden ingetrokken. Het belooft een dooie boel te worden.

De oorlogsdreiging wordt steeds sterker. Iedereen weet, dat er "iets" staat te gebeuren. Er komen loopgraven, van hout en grond gemaakte

veldversterkingen, zware kazematten reeksen kleine kazematten, prikkeldraadversperringen op sommige plaatsen aangevuld met mijnenvelden en er worden explosieven onder de stevig gebouwde bruggen geplaatst. Het Nederlandse veldgeschut dateert helaas merendeels van voor 1900. Er zijn echte museumstukken bij.

Duitse inval.

Op 10 mei 1940 verschijnen om half vier 's ochtends 4 marechaussees bij de hefbrug van Heumen. Ze hebben zo'n dertig burgers bij zich. Ze worden bij de brug staande gehouden. Een marechaussee legitimeert het gezelschap en zegt dat het opgepikte Duitse deserteurs zijn. Daarop laat men de hefbrug zakken. De troep steekt de brug over. Als luitenant van Loosbroek met enkele Nederlandse militairen de groep deserteurs naar het westen wil brengen, halen deze zogenaamde Duitse deserteurs opeens pistolen en handgranaten te voorschijn. Het is een peloton Duitse soldaten

Hoewel de Nederlandse militairen totaal verrast zijn, komt er al snel tegenvuur, waardoor de omgeving van de brug een ware schiettent is geworden.

Van diverse kanten wordt actie ondernomen om de bedreigde militairen te hulp te komen, maar na een zware strijd moeten de Nederlandse verdedigers zich gewonnen geven. De strijd bij de brug is hard geweest met veel slachtoffers aan beide kanten. Inclusief gewonden worden bij elkaar rond 100 man uitgeschakeld.

De oorlog is hier ook begonnen

Vanaf Heumen trekken de Duitsers snel door naar Overasselt

Ook op andere plaatsen probeert men te voorkomen dat de vijand de grote rivieren oversteekt. Het opblazen van de verkeersbrug bij Grave en de spoorbrug bij Ravenstein om kwart voor vijf in de ochtend wordt tot ver in het Maasland gehoord.

Men kan hier de brandlucht uit Niftrik ruiken. Daar worden de school, postkantoor en bijna alle boerderijen en woningen langs de Maasdijk platgebrand. Zij staan in de vuurbaan van het Ravensteinse geschut. Op meer plaatsen worden bruggen opgeblazen en veerponten tot zinken gebracht.

Op 10 mei zijn een aantal families die vlakbij de Maasbrug van Grave wonen naar Nuland geëvacueerd, omdat de brug inzet zou kunnen worden van gevechten tussen Nederlandse en Duitse soldaten. Deze maatregel pakt verkeerd uit. Bij een kort en hevig bombardement op Nuland door een Duits vliegtuig worden twaalf mensen gedood. Een van de bommen valt op een huis aan de Singel, waar negen evacueés verblijven. Acht van hen komen om het leven. Nog twee evacueés en twee Nulanders overleven de aanval niet. Zij zijnde eerste burgerslachtoffers uit onze omgeving.

De spoorbrug bij Gennep valt helaas meteen in Duitse handen, waardoor de vijand met een pantser- en een goederentrein door de Peel-/Raamstelling heen kan breken. Op dat moment is deze stelling eigenlijk al verloren. Als de pantsertrein de spoorbrug bij Gennep over gaat zijn de versperringen op de rails nog niet aangebracht, zodat de Duitsers ongehinderd westwaarts kunnen rijden. De pantsertrein keert terug. Een deel van het uitgestapte bataljon valt de verraste Nederlandse verdedigers in de rug aan. Door het verlies van de spoorbrug bij Gennep zijn de oorlogshandelingen bij Mill al begonnen, voordat men beseft, dat de Duitsers ons land hebben aangevallen. Bij Mill vinden hevige gevechten plaats, terwijl elders van oorlogsgeweld nagenoeg niets te merken is. Twee dagen oorlog heeft in Mill veel aangericht. De Duitse inval kost het leven aan tien burgers en dertig soldaten. 56 boerderijen, 48 woningen en 10 bedrijfsgebouwen worden verwoest.

De 11e mei is vervolgens een dag vol tegenslagen geweest. De dag is zelfs catastrofaal verlopen, weten we achteraf. Op deze dag zelf echter zijn de hogere commandanten hiervan nauwelijks tot niet op de hoogte. Het algemeen hoofdkwartier is op die tweede oorlogsdag nog tamelijk optimistisch. Ten onrechte. Onderschat wordt vooral de dodelijke dreiging die vanuit Brabant op de Vesting Holland afkomt. Tussen de vele Duitse tanks en de Moerdijk is er geen linie meer, die de Duitsers kan stoppen.

Het houden van de Grebbeberg 'tot de laatste man' dreigt daardoor zinloos te worden. Enige dagen later, na het verwoestende bombardement op Rotterdam, volgt de capitulatie

Strijd op de Grebbeberg.

Op 13 mei 1940, Tweede Pinksterdag wordt het voor altijd nacht voor Hent de Kleijn uit Overasselt, die op de Grebbeberg is gelegerd.

NB Lees voor dit verhaal verder bij informatie nr 7.

Crash bij De Morsheuvel.

Rond tien over half drie in de nacht van 7 op 8 augustus 1941 worden slapende burgers in het land van Maas en Waal wakker door een vliegtuig, dat met stotterende motoren nadert.

NB Lees voor dit verhaal verder bij informatie nr 12.

Groeiende onderdrukking.

In het begin zijn de Duitsers nog niet zo erg onderdrukkend. Als een vriendelijk gebaar mogen de krijgsgevangenen na een paar maanden naar huis terugkeren.

Het verwoestende bombardement op Rotterdam wordt uitgelegd als “Kriegsnotwendigkeit” Dat bij deze “Kriegsnotwendigkeit” ongeveer 800 mensen omkomen, 24.000 woningen 32 kerken en 2 synagogen in de as worden gelegd en 80.000 Rotterdammers dakloos worden, hoort daar volgens de Duitsers gewoon bij.

Op scholen verandert er na de Duitse inval niet zo veel, maar de onderwijzers zijn wel verplicht de leerlingen in Nationaal Socialistische zin op te voeden. Ze moeten het Duitse systeem inprenten en Pro Duits lesgeven. Ook is het verboden Joodse kinderen in de klas toe te laten. Het onderwijs in de Duitse taal wordt verplicht in het 7e leerjaar. Iemand van de school moet een bevoegdheid halen om Duits te geven. Er zijn maar weinig onderwijzers die daar zin in hebben.

Naarmate het verzet van de Nederlanders toeneemt, verandert het tussen aanhalingstekens hoffelijke gedrag van de Duitsers snel. Er worden ingrijpende maatregelen getroffen met strenge sancties als men er zich niet aan houdt:

- het opheffen van alle politieke partijen
- het afschaffen van de vakbonden
- verbod van nationale inzamelingen
- beperking van de persvrijheid
- enkele kranten worden zelfs helemaal verboden
- verbod op het dragen van oranje of de Nederlandse driekleur
- opheffing van alle Nederlandse jeugdbewegingen
- isolering van de joden enzovoort

De Duitsers gaan kerkklokken roven. Ze worden omgesmolten om wapens van te maken. In totaal gaat meer als de helft van alle Nederlandse klokken verloren. Het weghalen van de klokken stuit in heel Nederland op veel verzet. Er wordt op grote schaal gefraudeerd. Een van de schepen, die met klokken onderweg is naar Duitsland om ze daar om te laten smelten strandt.....helaas... bij Urk. De klokken blijven de rest van de oorlog op de bodem van het IJsselmeer liggen.

Ook oude kanonnen kunnen de Duitsers gebruiken. Aan de Maaskade in Grave staan er twee, die nog stammen uit de Franse tijd. De bronzen lopen wegen meer als drie duizend kilo per stuk. Helaas voor de Duitsers heeft een inwoner van Grave de twee kanonnen in de eerste oorlogsdagen onder de grond verborgen. Na de oorlog heeft hij ze weer triomfantelijk te voorschijn gehaald. Na de protesten komt het verzet. Passief door onderduiken, actief door het werk van ondergrondse knokploegen. Daartussen zijn er nog veel verschillende vormen van ongewapend verzet.

In rustige plaatsjes als Overlangel, Balgoij, Ravenstein en andere dorpen met een uitgestrekt achterland en veel landbouwers zoals in Keent en Overasselt

vinden veel onderduikers een schuilplaats. Vooral Keent is zeer geschikt vanwege haar geïsoleerde ligging en het sterke saamhorigheidsgevoel van de bevolking. Soms waarschuwt de pastoor tijdens de mis in het openbaar voor een op handen zijnde razzia, zonder dat de bezetter dit te horen krijgt. Een enkele keer moet die saamhorigheid weleens worden afgedwongen. Er vinden in Keent regelmatig voetbalwedstrijden plaats tussen de onderduikers van Keent, Overlangel en Balgoij. Twee rasechte Keentenaren, die in Nijmegen wonen en lid zijn van de N.S.B. krijgen hier lucht van. Als er weer zo'n wedstrijd is komen ze naar Keent.

"We zullen die Koos Kersten wel eens krijgen met zijn onderduikers", spreken ze af. Dat krijgt Koos te horen, hij zoekt ze op en zegt tegen de N.S.B.ers: "Als jullie dit melden aan de Duitsers verzuip ik jullie bij mij in de gierkelder!" Beiden durven daarna niets aan de bezetters te vertellen.

Verzet.

In 1942 komen voor het eerst min of meer vaste ploegen van het illegale verzet tot stand voor hulp aan onderduikers en joden. De landelijke knokploegen plegen gewapende overvallen op Duitsers en op distributie kantoren. Daar worden onder andere bonkaarten meegenomen om de onderduikers van de benodigde papieren te voorzien.

Door de knokploeg Nuland zijn verschillende aanslagen gepleegd op gemeentehuizen en distributiekantoren van Rosmalen, Schaijk en Nuland. Gewaagde ondernemingen, die slagen, omdat ze de beproefde tactiek van de Duitsers toepassen: LEF, BLUF en een heleboel GESCHREEUW.

Op donderdag in de herfst van 1943 gaan vier mannen uit de groep op weg naar het gemeentehuis van Schaijk. Bij aankomst daar laten ze de op wacht staande politieagent plotseling in de loop van hun wapens kijken. De agent is totaal overdonderd. Zo erg zelfs, dat hij zijn eigen wapen vrijwillig inlevert. Als ze binnen zijn doen ze alle bonkaarten en wat ze verder kunnen gebruiken in een grote zak. De agent die onder schot was gehouden vraagt na afloop of hij zijn pistool terug kan krijgen.

Hij is de slechtste niet en de mannen willen hem niet de dupe laten worden van deze overval. Hij krijgt zijn wapen terug, maar wel zonder de kogels.

Voor de joden en de onderduikers zijn nu voor meer dan een half jaar rantsoenbonnen beschikbaar.

Jodenvervolging.

In december 1941 geeft Hitler opdracht alle Joden in door Duitsland bezet gebied te doden. Dit zou de definitieve oplossing van het Joodse probleem worden. Hitler noemt dit cynisch eufemistisch de "Endlösung".

Bij het al bestaande concentratiekamp Auschwitz wordt het nieuwe kamp Birkenau gebouwd. In de gaskamers daar kunnen vele honderden Joden tegelijk worden vermoord.

Vanaf 3 mei 1942 moeten Nederlandse Joden een gele Jodenster op hun kleding dragen. Dit is natuurlijk het toppunt van isolering en vernedering. Maar niets vergeleken met wat er komen zal.

In de zomer van 1942 beginnen de massale deportaties. De joden worden allemaal afgevoerd via kamp Westerbork. Zogenaamd om te gaan werken in een werkkamp in Duitsland.

In het begin worden mensen aangeschreven met het bevel zich te melden. Wie niet komt opdagen, zal naar een concentratiekamp worden gestuurd. Dit wordt als nog veel erger beschouwd dan te moeten werken in een werkkamp.

Concentratiekamp Mauthausen was toen al berucht.

Later worden mensen niet meer opgeroepen, maar gelijk gearresteerd en afgevoerd. Ook zijn er massale nachtelijke razzia's in Amsterdam-Zuid en Amsterdam-Centrum.

Van de circa 140.000 Joden in Nederland worden er naar schatting meer dan 100.000 vermoord. Totaal ongeveer 75 procent!

Daarnaast zijn er een paar duizend Nederlandse Joden omgekomen door moord en ontberingen buiten de werkkampen en concentratiekampen.

Een onbekend aantal heeft zelfmoord gepleegd om aan deportatie te ontkomen.

Ook zigeuners, politieke gevangenen, homoseksuelen en Jehova's getuigen worden gedeporteerd naar de vernietigingskampen.

Ommekeer in de strijd.

In 1944 komt de grote ommekeer. Russische troepen rukken op in het oosten en winnen steeds meer terrein. De voorbereidingen voor een geallieerde invasie in het Westen vorderen goed. De Amerikaanse Tactical Airforce wil een enorm aantal bommenwerpers in de lucht brengen om spoorwegen, vliegvelden en vliegtuigfabrieken uit te schakelen. Het is van het grootste belang de Luftwaffe te vernietigen. Deze operatie begint op 19 februari 1944. Vijf dagen achter elkaar wordt de vliegtuigindustrie in tien Duitse steden gebombardeerd.

Tijdens deze aanvallen wordt 18.000 ton bommen afgeworpen. De Duitse vliegtuig industrie wordt zwaar getroffen. 30% van de productiecapaciteit van tweemotorige jagers en 60% van die van de eenmotorige jagers wordt uitgeschakeld. Bovendien wordt 25% van de productiecapaciteit van zware bommenwerpers en 60% van die van transportvliegtuigen vernietigd. De aanvallen op Duitse doelen gaan daarna in een wat lager tempo gewoon door.

BIG WEEK noemen de Amerikanen de aanvalsplannen om in een week de Duitse oorlogsindustrie vleugellam te maken. Op 22 februari stijgen in drie aanvalsgolven bijna 800 vliegtuigen op om vliegtuigfabrieken in Duitsland te bombarderen. De vliegtuigen worden ernstig gehinderd door het slechte weer boven Engeland en rond een uur in de middag geeft de commandant opdracht om terug te keren naar de bases. Een formatie is dan al boven Duits grondgebied aangekomen en wil nog snel de bommenlast boven een Duitse stad afwerpen. De commandant van de 448e Bomb Group denkt boven Munster te vliegen en rond kwart over een gooien de toestellen een grote hoeveelheid brandbommen boven de stad af. Later blijkt dat het niet Munster was, maar Enschede. Daarna gooit men ook boven Arnhem nog bommen af. De 446e Bomb Group passeert op de heenweg Nijmegen. Als ze voorbij zijn wordt na het luchtalarm het sein veilig gegeven. De twaalf bommenwerpers maken daarna twee volle cirkels, vanwege het bevel terug te vliegen naar Engeland. Men denkt nog steeds boven Duitsland te vliegen en Emmerich zou nu een geschikt gelegenheidsdoel zijn. In werkelijkheid zijn ze de grens al gepasseerd en gaan ze richting Nijmegen.

Het Duitse luchtafweergeschut en het luchtalarm in Nijmegen werken niet, omdat er rond deze tijd een oefenvlucht van de Luftwaffe wordt verwacht. Als de commandant van de deze tijd een oefenvlucht van de Luftwaffe wordt verwacht. Als de commandant van de luchtbeschermingsdienst eindelijk de Amerikanen ziet, geeft hij opnieuw luchtalarm. Maar de sirenes loeien te laat. De Amerikanen laten hun dodelijke last vallen in het hart van Nijmegen. Ook de oefenvlucht van 16 Duitse toestellen, die een heel stuk lager vliegt komt totaal onverwacht terecht in de bommenregen. Er worden 144 brisantbommen en 426 fragmentatiebommen afgeworpen.

Het vergissingsbombardement in Nijmegen.

Het is die dag in Nederland zonnig en rustig winterweer. De straten zijn vol met mensen die winkelen of aan het werk zijn. Schoolkinderen zijn op weg naar huis. Plotseling overal daverende ontploffingen, gebouwen stortten in. Grote branden ontstaan. Het centrum van Nijmegen wordt volledig verwoest.

De monumentale St.Stevenskerk is nu een ruïne van muren en pilaren. Het klooster met de eronder gelegen Montessorischool aan de Lange Burchtstraat is geheel weggevaagd. Vier en twintig kleine kinderen en acht zusters van de kleuterschool worden gedood. Ook de omgeving van het station loopt grote schade op

Op ladders, handkarren en in auto's stromen de zwaargewonden de ziekenhuizen binnen. De ziekenwagens snellen af en aan. De brandweer probeert te redden wat er te redden valt, maar de verwoestingen zijn enorm.

Achthonderdtachtig Nijmegenaren zijn omgekomen. Maar ook uit tal van omliggende plaatsen komen berichten van slachtoffers.

Mientje de Groot uit Overasselt is de enige dochter van het echtpaar Antoon de Groot en Grada van Zwam uit de Hamelbergstraat. Op 22 februari gaat zij naar de stad om een lapje stof te kopen en daarbij is ook zij door het bombardement om het leven gekomen.

Jac van Lin en zijn toen nog verloofde Gientje ook uit Overasselt hebben meer geluk. Ze gaan op 22 februari naar Nijmegen om iets voor de verjaardag van Jac te kopen. Net als ze een cadeau winkel in de Hezelstraat uitlopen, wordt Nijmegen gebombardeerd. Ze zijn toen weer naar binnen gegaan en onder de toonbank gekropen. Dit heeft zeer waarschijnlijk hun leven gered, want de winkel was grotendeels ingestort. De stofwolken waren zo dicht, dat Jac even dacht, dat hij blind was geworden.

D-Day.

Op 6 juni wagen de geallieerde troepen eindelijk de landing in Normandië. Eerst worden drie divisies luchtlandingstroepen links en rechts van het toekomstige front afgeworpen. De luchtmacht valt de Duitse kustversterkingen en hun communicatiesysteem aan. Een reusachtige vloot steekt het kanaal over. Meer dan 4000 schepen en enkele duizenden kleinere vaartuigen worden in de invasievloot gebruikt. Ook een enorm aantal drijvende constructies voor wegen, dammen, dokken en kranen worden meegevoerd. Dit alles onder dekking van ongeveer 11.000 gevechtsvliegtuigen.

Tussen half zeven en half acht in de morgen gaan in Normandië 135.000 soldaten en 20.000 voertuigen aan land. De Duitse weerstand in de lucht stelt met minder dan 300 gevechtsvliegtuigen weinig meer voor.

De Duitsers zijn niet in staat de geallieerden terug te drijven. Op 18 juli, een paar weken later staan in Normandië al 30 geallieerde divisies tegenover 27 Duitse divisies. Eind juli weten de geallieerden uit te breken en volgt een adembenemende opmars. Omdat de Duitsers de kans niet krijgen om zich te hergroeperen, kunnen de geallieerde legers via België doorstormen tot vlakbij het Albertkanaal. Antwerpen is in geallieerde handen, maar de haven is nog niet open. De instorting van het Duitse rijk lijkt nabij.

De grote chaotische terugtocht die in Normandië begint heeft intussen Brabant bereikt. De eens zo trotse Duitse troepen trekken voorbij met fietsen, paard en wagen en handkarren richting Duitsland. Als ook de NSB-ers en andere foute Nederlanders op de vlucht gaan wordt de vreugde onder de bevolking steeds groter.

Helaas lukt het de Duitse legerleiding de samenhang tussen de fronteenheden te herstellen, terwijl de geallieerden steeds grotere logistieke problemen

krijgen. De hele bevoorrading moet uit Normandië komen. Het in gebruik nemen van de haven van Antwerpen is voor de geallieerden dan ook van het grootste belang. Maar....dat weten de Duitsers ook!

Market Garden.

Op 10 september wordt het plan gemaakt om met Amerikaanse, Engelse en Poolse luchtlandings troepen door te stoten richting Arnhem.

NB Lees verder bij informatie nr 11.

Het laatste oorlogsjaar.

Alle luchtlandingen hebben dan wel meteen gezorgd voor de bevrijding van Overasselt, Nederasselt, Heumen en Malden, maar de inwoners blijven geconfronteerd met de gevolgen van het oorlogsgeweld.

De dorpen worden overstroomd met vluchtelingen uit onder andere Groesbeek, de Betuwe en de Ooy, waar de gevechten juist in volle hevigheid zijn losgebarsten. Het inwonertal wordt hierdoor bijna verdrievoudigd en men huist overal, tot in schuren en kippenhokken toe. Sommige boerderijen tellen hierdoor soms meer dan vijftig bewoners.

Ook het gemeentebestuur van Groesbeek vindt hier onderdak op een kamertje in het gemeentehuis van Overasselt.

Na afloop van de gevechten in het voorjaar van 1945 is het voor de evacuees veilig genoeg om naar hun geboortegrond terug te gaan. Maar de eerste aanblik van wat vroeger hun woonplaats was, tart iedere beschrijving. Overal ruïnes van boerderijen en woonhuizen en kadavers van mensen en dieren, die daar soms al maandenlang liggen.

Eind 1944 is Nederland tot aan de grote rivieren bevrijd. De enige plaats waar het Britse leger Duitsland kan binnentrekken zonder een rivier over te steken is het Rijk van Nijmegen. Daarom plant de Britse Veldmaarschalk Montgomery een grootscheepse operatie om de linkeroever van de Rijn te veroveren:

Operatie Veritable.

Het wordt voor de Britten en de Canadezen hun grootste aanval sinds Normandië. Begin februari staan er bijna een half miljoen man met meer dan 1000 kanonnen en 34000 voertuigen klaar voor de aanval.

Montgomery hoopt door een aanval over bevroren terrein snel de Rijn te kunnen bereiken. De aanval begint met gigantische artillerie beschietingen, die de verdedigers verdoofden. Helaas is het gaan dooien, zodat de operatie een groot modderbad wordt. De opmars verloopt dan ook uiterst langzaam, mede door de verbitterde tegenstand van de Duitsers.

Het wordt een uitputtingsslag, die ruim een maand gaat duren. Als het geallieerde leger eindelijk voor de Rijn staat, zijn er 15600 Britten en Canadezen gesneuveld.
Maar het instorten van het Duitse Rijk is weer een stuk dichterbij gekomen!